

ZAPPE LÁSZLÓ

Ki lehet ma Don Juan?

■ MOLIÈRE: DON JUAN ■

mintegy társadalomkritikai karikatúrává, eleven satirikus túlzássá teszi. Ha úgy vesszük, s kiváltképp a darab korábbi részeire is vonatkoztatjuk, amit története vége felé a képmutatásról mond, akkor nem tesz mást, mint nagyban, végletesen, szélsőségesen csinálja azt, amit a kicsik és közepesek kisszerűen és közepesen követnek el, illetve a gyávábbak talán csak szeretnének elkövetni.

Ez bizonyára örök emberi probléma, és felmutatásához, felismeréséhez elvben nem szükséges, hogy társadalmilag tipikus, jellegzetes, a kor szempontjából emblematikus figurában fejeződjék ki. Csak az a gond, hogy ennek a kérdéskörnek a boncolgatásához is legalább formátumos társadalmi lelkiismeret, erkölcsi igényesség kell. A *Don Juan* esetében nemigen működik az az évszázados gyakorlat, melynek keretében klasszikusokat a köznapok szintjére leszállítva korszerűsítene. A pitiáner házasságszédelő legfellebbező kabarek vagy zenés vígjátékok hőse lehet, de nem Molière-é. Formátumával lényege vesz el. Márpedig hol van napjainkban az a morális formátum, amelynek Molière hőse negatív lenyomata, akár satirikus karikatúrája lehetne?

Csiszár Imre Miskolcon, a Csarnoknak nevezett furcsa játszóhelyen (szobaszínház nagyszínpadi belmagassággal és technikával) első pillantásra az operai világdramát célozza meg. Bejön egy ember hosszú kabátban, hatalmas szárnyakkal – nyilván ő a színlapon szereplő Angyal (Újhelyi István) –, létrán fölmászik a falra szerelt klaviatúrához (a játéktér ugyancsak a rendező leleménye), és hatalmas gesztusokkal markíroz, miközben egyházi zene szól. Majd megnyílik a színpadul szolgáló dobogó, és három virgonc krampusz bukkan elő (Székely Viktória, Gribovszki Pál és Fúzi Attila); ők hegedülést mímelve, miközben a nevezetes Ördögtrilla szól. Aztán bevonul Nemcsák Károly és három hölgy fehér frotír fürdőlepedőbe bugyolálva, bemásznak egy hatalmas dézsába, ahol a lepedőktől megszabadulva szorgosan kéjelegnek egy ideig. Aztán a dézsát kigurítják, és elkezdődik a darab. Ha paródiának tekintjük az eddigieket, akkor Nemcsák tökéletes választás a címszerepre: egy kültekli amorózó, nagy étvágyú nőfaló, negédes bajgúnár. Paródiának ugyancsak elmenne a Kor-

mányzó hatalmas (négy-öt méter magas) gólemszerű emlékműve is, amely egy valószerűtlen kapu mögül gördül be-ki. De az, hogy végül egy fehér ruhás kisfiú (Mezősi Máté) bújik ki belőle, paródiának és komoly mondanivalónak egyaránt giccses. Ennél is nagyobb baj, hogy nem tudható, mit parodizál az előadás, ha egyáltalán paródiának szánták, nem pedig komoly, mennyet-poklot, bünt-erényt mélyen ábrázoló jelképrendszernek. A szereplők többségén ugyanis nem látni a parodisztikus jelleget. Szegedi Dezső szépen, természetesen, lélekből, érzésből formálja meg Sganarelle-t, az igazában és tehetetlenségében egyaránt biztos, ám jelentéktelen kisembert, aki gazdájával sem az erkölcsi igazáért,

Székely Viktória (Ördög), Olasz Ági (Donna Elvira) és Nemcsák Károly (Don Juan) a miskolci előadásban

sem a béréért nem mérkőzhet eredményesen. Csak duzzogva, magában lázong, és megalukvásainak a beismerésével próbálja méltóságát megőrizni. Erkölce a lázadásban és abban áll, hogy minduntalan elhatárolódik mindattól, amit parancsra megtesz. Olasz Ági Elvirája szép, törekeny jellem, Halmágyi Sándor mint Vasárnap úr, Hunyadkúrti István mint Koldus, Csapó János mint Don Juan apja, Somló István mint Elvira szolgája bármelyik előadásban megfelelne. Szintúgy Szakács Györgyi látványos, ám a figurák szokványos jellemrajzát hangsúlyozó ruhái.

Bagó Bertalan zalaegerszegi rendezése kevésbé direkt, ám mélyebben filozofikus. A játék keretét Verecke Rita díszlete egy klasszicizáló épületbelsőben fogalmazza meg; ez lehet a kormányzó kriptája, de Don Juan palotája is. Elvont, filozófiai tér is persze, főképp amikor egy hátul fönt keresztbe húzódó hídon női vonósnegyes játssza Horváth Károly zenéjét. Ugyanezek a falak megfelelően fogják közre azt a közteret is, ahol Sganarelle (Szakács László) presszóasztal mellett kávézgatva meséli el (a dohányzást dicsőítő rövid filozofálás után) gazdája, Don Juan rémes életét. Az előadás keretbe helyezi a darabot, Sganarelle ugyanitt, nagyjából ugyanígy, a frissen felszolgált presszókávéét szürcsölgetve fejezi be a történetet, és siratja el a gazdájával együtt vagy inkább helyette is végképp odavesztett bérét.

Az előadás kétségtelen erénye, hogy ha nem is nagyon eredeti, de határozott világgép, vélemény, hogy ne mondjam, társadalom-, illetve erkölcskritika jegyében fogalmazza újjá

Pósa Lujza felvétele

Ilyés Róbert (Don Juan), Pap Lujza (Mari), Meisitz Fáni (Bernadette) és Szegezdi Róbert (Frici) a zalaegerszegi előadásban

Molière művét. Bagó Bertalan felfogásában Don Juan nem annyira az Istent, az erkölcsöt, a világrendet, mint inkább az emberi természetet provokálja. Illetve tekintetbe véve a határozott aktualizáló szándékot is, talán helyesebb, ha azt mondjuk: azt a lényt provokálja, amivé mára az ember züllött. Itt Don Juant és szolgáját egy XX. századi plázs fürdőmestere menti ki a vízből, és az ő barátnője (Pap Lujza eleven alakításában) vet rá szemet, provokálja ki, hogy a férfi kikezdjen vele. Mire az addig békítgeti a közben előkerült másik elcsábított leánnyal (Meisitz Fáni), míg a két nő között lesbikus-erotikus játék alakul, sőt a közben megérkező kamasz szolgáját (Trinfuj Mihály) is közéjük küldi. Később pedig Carlosban (Gábor László), Elvira bosszúállásra készülő bátyjában is homoerotikus vonzalmat ébreszt. Donna Elvira megtérését, illetve Don Juan megtérítésére tett kísérletét Tánzos Adrienne fásliba tekerve, kicsavarodott tagokkal, töredezett-szagatott imbecillis makogással adja elő, rárimelve a káromkodásra képtelen koldus (Derecskei Zsolt) ugyancsak artikulálatlan, süketnémákat idéző beszédére. Megérthetjük: az erény itt koldusnak született, a tisztesség már szólni sem tud, megőrzésének az értelemre, a racionalitásra, a társadalmi érintkezésre való képesség elvesztése az ára. S végül Don Juant nem a kőszobor taszítja pokolra, hanem a képmutatásról szóló monológ közben a színre sereglő összes többi szereplő, tehát a világ, a társadalom, az emberi közösség – az a közösség, amely nem viselheti el a provokációt, azt, hogy valaki kíméletlenül tükröt tart elé.

Ilyés Róbert ehhez a felfogáshoz jól illő címszereplő. Fenyar utálattal végzi hódítási gyakorlatait, egykedvű elviséggel és elszánt kedélyességgel ragaszkodik életviteléhez, amelyből aztán a kőszobor biccentése, amit amúgy szeretne nem elhinni, zökkenti ki. Amit nem vált ki belőle a vízbe fúlás veszedelme, azt eléri a temetői látogatás: kicsit ideges lesz. A képmutatás szükségességéről, a képmutatók táborába való besorolásáról már sértett, kissé kapkodó élességgel beszél. A veszttét érzi; utolsó menedék lenne a látzólagos önfeladás, és éppen ebbe pusztul bele: ezt nem tűrheti el a megsértett mocskos világrend. Végtere is szép gondolat.

Szakács László Sganarelle-je mint elbeszélő és rezonőr Don Juan lényegi ellentéte, és játékkétségben is az. Talán a román szín-

játszással való korábbi találkozásaiából is adódik, hogy mindenkivel harsányabban és sokkal több gesztussal játszik. Eleinte zavaró ez az izgága hangoskodás, de idővel a jellembrázoláshoz elengedhetetlennek tetszik. Ez a szolga így vezet le nehéz életének, gazdája melletti bonyolult helyzetének feszültségeit. Elfojtott érzelmek, megfogalmazhatatlan gondolatok rejlenek a túlmozgás, a szükségesnél nagyobb hangerő mögött.

Hogy mégsem érzem ezt az interpretációt korunk *Don Juan*-jának? Bagó Bertalan rendezése tele van az egy irányba mutató, koherens szípkörökön túl önmagukért való ötletekkel is. A keretes szerkezet jópofa, de nem tesz hozzá sokat a többihez, legföljebb Sganarelle bensőségeiből jellemzéséhez nyújt pótlólagos lehetőséget. De a fő bajom talán az, hogy Ilyés Róbert megragadó alakításával sem tud az előadás meggyőzni arról, hogy korunkban akár a csirkefogó is lehet jelentékeny figura. Továbbra sem tudom: ki lehetne ma Don Juan.

MOLIÈRE: DON JUAN VAGY A KŐSZOBOR LAKOMÁJA (Miskolci Nemzeti Színház)

FORDÍTOTTA: Petri György. JÁTÉKTÉR: Csiszár Imre. JELMEZ: Szakács Györgyi. RENDEZTE: Csiszár Imre.

SZEREPLŐK: Nemcsák Károly, Szegedi Dezső, Olasz Ági, Somló István, Horváth László, Áron László. Csapó János, Hunyadkürti István, Szirbik Bernadett, Németh Györgyi, Fandl Ferenc, Mezősi Máté, Nagy Sándor, Osváth Tibor, Halmágyi Sándor, Székely Viktória, Gribovszki Pál, Fúzi Attila.

MOLIÈRE: DON JUAN (Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg)

Petri György fordításának felhasználásával. DISZLET-JELMEZ: Vereckei Rita. ZENE: Horváth Károly. RENDEZTE: Bagó Bertalan.

SZEREPLŐK: Ilyés Róbert, Szakács László, Tánzos Adrienne, Gábor László, Zalányi Gyula, Farkas Ignác, Pap Lujza, Meisitz Fáni, Szegezdi Róbert, Kiss Ernő, Derecskei Zsolt, Trinfuj Mihály, Horváth Nóra.